

Юськов Д.С.

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Система управління вищою освітою Польщі пройшла суттєву трансформацію із падінням авторитарного комуністичного режиму у ПНР із кінця 1980-х рр. Спочатку управлінська модель, яка була заснована на принципах централізації, бюрократизації, ідеологічного контролю, поступово була замінена моделлю державно-громадського управління. Вже у середині 2000-х рр. модель державно-громадського управління вищою освітою, на думку Я. Гречки, базувалася як на горизонтальному, так і на вертикальному рівні управління. Горизонтальний рівень управління включав діяльність громадських та освітніх рад самоврядування, а вертикальний – пов'язаний з участю в управлінні державних, самоврядних, громадських органів [1, с. 16]. Це, на відмінну від попередньої авторитарної моделі управління вищою освітою, дало можливість забезпечити її гнучкість та ефективність у реагуванні на суспільні потреби.

Становлення системи управління вищою освітою Польщі відбувалося протягом тривалого періоду, а в її основі було три основні нормативно-правові акти: Закон про вищу освіту 1990 р. (Ustawa o szkolnictwie wyszym), Закон про вищу освіту 2005 р. (Ustawa o szkolnictwie wyszym) та Закон про вищу освіту та науку 2018 р. (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).

З прийняттям у 1990 р. Закону про вищу освіту розпочалися процеси децентралізації управління вищою

освітою. Саме цим Законом було запроваджено ліквідацію державної монополії на вищу освіту, диверсифікацію системи освіти та автономію вищих навчальних закладів. Демократизація в управлінні з'явилася через запровадження прозорої системи виборів ректорів вищих навчальних закладів, свободу у визначенні освітніх програм, виокремлення майнових прав і свобод закладів вищої освіти (надання права розпоряджатися об'єктами, що були у володінні), зміні системи фінансування (насамперед, через можливість залучення коштів грантів) [2, с. 17].

Паралельно цим Законом запроваджується нова модель управління системою вищої освіти, основними елементами якої стали органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадськість. Також, нова модель управління відбивала особливості територіального устрою Польщі. Не зважаючи на те, що країна є унітарною державою, у ній була проведена успішна реформа децентралізації, що забезпечувала широкі повноваження, певну незалежність та юрисдикцію воєводства як територіальної самоврядної одиниці. Це своєю чергою забезпечувало поєднання принципу взаємозалежності державної та регіональної політики у системі управління вищою освітою [2, с. 17].

До системи органів управління вищою освітою входять за Законом про вищу освіту 1990 р. у Польщі входили:

1. Міністр вищої освіти (здійснював наглядові функції щодо дотримання університетами положень законів, статутів університетів; міг зупиняти їх рішення, якщо вони не відповідають положенням закону чи їх статуту) (стаття 31).
2. Головна рада вищої освіти (представницький орган, який обирався терміном на три роки та співпрацював з міністром вищої освіти та іншими органами державної влади щодо політики держави у сфері вищої освіти) (статті 35-37).
3. Державна акредитаційна комісія (призначалася міністром

вищої освіти з-поміж кандидатур, запропонованих Головною радою вищої освіти, сенатами університетів, науковими асоціаціями, професійними, творчими організаціями та організаціями роботодавців) (38-43). 4. Система управління університетами, що представлена як одноосібними органами (ректор та декани), так і колегіальними органами (сенат, ради факультетів) (статті 46-50). 5. Студентське самоврядування (приймали рішення про розподіл коштів, що виділялися органами університету на студентські цілі та опікувалися соціальними, побутовими та культурними потребами студентів) і студентські організації (як правило, наукові, мистецькі і спортивні, що мали право подавати заяви до органів вищого навчального закладу та органів студентського самоврядування з питань, що стосувалися навчання та функціонування університету) (статті 156-161) [3]. Також варто зазначити, що вищі навчальні заклади Польщі за цим законом отримали право організовувати свою діяльність на принципах свободи наукових досліджень, свободи художньої творчості та свободи викладання. Університети діяли на підставі статуту, який затверджував Міністр вищої освіти [3]. Зазначимо, що Закон про вищу освіту 1990 р. був прийнятий на зламі авторитарної епохи та початку побудови демократичної держави. Саме тому, на нашу думку, тут з одного боку, досить широкі повноваження Міністра вищої освіти щодо контролю над діяльністю закладів вищої освіти, з іншого – активне залучення до Головної ради вищої освіти, Державної акредитаційної комісії представників університетів, наукових асоціацій, професійних, творчих організацій та організацій роботодавців.

У 2005 р. був прийнятий новий Закон про вищу освіту. За цим законом система управління вищою освітою суттєвих змін не зазнала. До її складу входили: 1. Міністр вищої освіти (продовжував здійснювати контрольні та наглядові функції

щодо діяльності університетів та очолював інформаційну систему про вищу освіту). 2. Головна рада з питань науки та вищої освіти (як виборний представницький орган науки і освіти, що співпрацював з міністром вищої освіти, міністром у справах науки, та з іншими органами влади та державного управління при визначенні державної політики у сфері освіти вищої освіти, науки та інноваційної політики держави). 3. Польська акредитаційна комісія (до складу комісії входили голова Студентського парламенту Республіки Польща, кандидати, які були запропоновані Головною радою з питань науки та вищої освіти, Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі, Конференцією ректорів польських професійно-технічних училищ, Студентським парламентом Республіки Польща, Національним представництвом аспірантів, університетськими та національними сенатами, науковими об'єднаннями та організації роботодавців). 4. Конференція ректорів (могла звертатися до органів державної влади з важливих питань, пов'язаних з вищою освітою, наукою і культурою, з життєво важливих питань, висловлювати думки за власною ініціативою та надавати висновки з питань вищої освіти, науки та культури, підтримувати та контролювати заходи щодо якості освіти тощо). 5. Колегіальні органи (сенат університету (інший колегіальний орган, що діяв замість сенату або поряд з ним) та ради, також міг діяти з'їзд) та одноосібні органи управління університетом (ректор, керівник структурного підрозділу). 6. Органи студентського самоврядування (представники університетського студентського самоврядування входять до студентського парламенту Республіки Польща); студентські організації університету [4].

Систему управління вищою освітою на сучасному етапі у Польщі встановлює Закон про вищу освіту та науку (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, 2018), який визначає основою

системи вищої освіти і науки свободу навчання, художню творчість, дослідження та оприлюднення їх результатів та автономію університетів [5]. Новий закон фактично повністю змінив систему управління вищою освітою. Стаття 9.1 зафіксувала основу цієї системи – «університет є автономним відповідно до умов Закону» [5]. Центральні органи влади та місцевого самоврядування можуть приймати рішення щодо закладів вищої освіти лише у випадках, передбачених законодавчими актами Парламенту [6, с. 110]. Дещо змінилася й система університетських органів управління. Статтею 17.1. передбачені такі органи (рада університету, ректор і сенат) [5]. З аналізу складу, порядку формування, повноважень Ради, можемо стверджувати, що фактично система управління закладом вищої освіти за законом 2018 р. побудована на принципах американської системи управління ЗВО. Фактично незмінними залишилися функції студентського самоврядування та об'єднань.

Отже, сучасна система управління вищою освітою Польщі складалася з початку 1990-х рр. до кінця 2010-х рр. На нашу думку, загалом вона пройшла довгий шлях від чіткої моделі державно-громадського управління до моделі широкої автономії закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Київ: Академія муніципального управління, 2009. 18 с.
2. Nayda V. Features of public administration education in Poland. *Науковий вісник: Державне управління*. 2018. № 1. С.14–24.

3. USTAWA z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym. *ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19900650385>.

4. U S T A W A z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. *ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051641365/U/D20051365Lj.pdf>.

5. U S T A W A z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. *ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/U/D20181668Lj.pdf>.

6. Власова І. В. Фінансова автономія університетів: досвід Польщі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 16. С. 109–112.

